

Zaprimljeno: 30.6.2015.

Stručni rad

UDK: 343.91-053.8

PROBACIJA PREMA PUNOLJETNIM POČINITELJIMA KAZNENIH DJELA - POMOĆ ILI NADZOR?

Snježana Maloić

Ministarstvo pravosuđa

Uprava za kazneno pravo i probaciju

Sektor za probaciju - Središnji ured

SAŽETAK

Probacijske službe u prošlosti su radile s počiniteljima lakših kaznenih djela i uglavnom su bile usmjerene na pomaganje i rehabilitaciju. Danas te službe rade i s visokorizičnim počiniteljima koji su počinili ozbiljna kaznena djela, te se od njih očekuje da nadziru njihovo ponašanje i zaštite zajednicu. U okviru suvremenih rasprava zato se sve češće postavlja pitanje koliko probacijske službe trebaju pomagati počiniteljima kaznenih djela u okviru probacijskih sankcija, a u kojoj mjeri bi zapravo trebale biti usmjerene na nadzor njihovog ponašanja. Također se raspravlja i mogućnost istovremenog ispunjavanja rehabilitacijske i nadzorne uloge od strane probacijskih službi.

Navedena pitanja sve aktualnijima postaju i u našoj zemlji, usporedno s porastom broja probacijskih poslova i s porastom broja počinitelja teških kaznenih djela u okviru probacije. Rad raspravlja ova pitanja prvenstveno sa stajališta hrvatske probacijske službe, kroz analizu rezultata inozemnih istraživanja i europskih dokumenata, uz nuđenje smjernica za daljnji razvoj hrvatske probacije.

Ključne riječi: probacija, rehabilitacija, pomoć, nadzor, kontrola

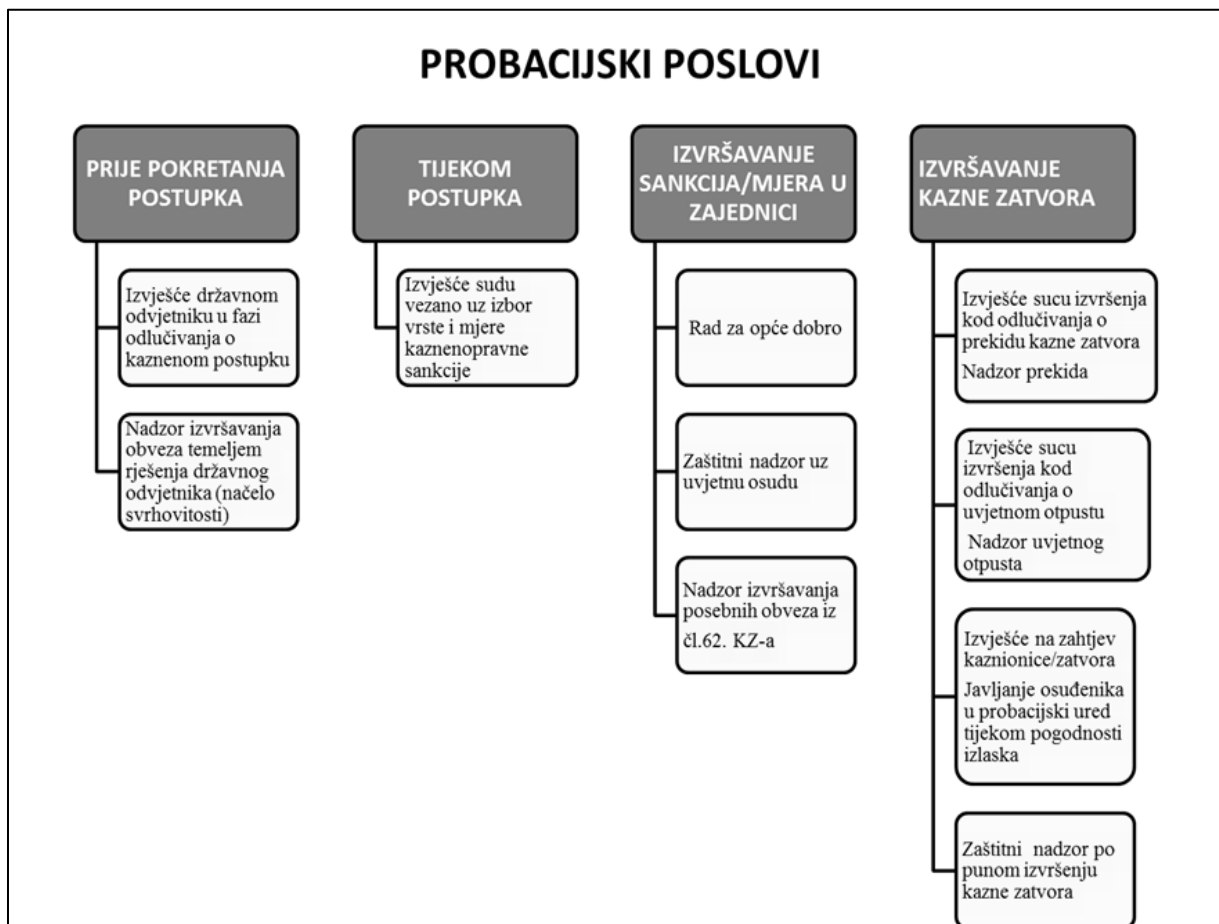
UVOD

Inozemna iskustva pokazuju da su se probacijske službe nekada bavile počiniteljima lakših kaznenih djela i da su uglavnom bile usmjerene na pomaganje (Latessa i Allen, 2003, Raynor i Robinson, 2009; Canton, 2011). Međutim, danas te iste probacijske službe rade i s počiniteljima teških kaznenih djela, od kojih za određeni broj postoji procjena velike vjerojatnosti ponovnog počinjenja kaznenog djela, a za dio njih i procjena visokog rizika od nanošenja ozbiljne štete (fizičke, psihičke ili materijalne, drugim osobama ili šire gledano, zajednici). Mnoge probacijske službe stoga sve uže surađuju s policijom, uz razvijanje različitih oblika zajedničke suradnje, kao što su primjerice

djelomično povezivanje informatičkih baza podataka ili zajednički odlasci u dom počinitelja (Kovčo Vukadin, Rajić i Maloić, 2011; Matz i Kim, 2013).

Danas probacijske službe izvršavaju i daleko veći spektar mjera/sankcija nego ranije (Maloić i Rajić, 2012), a što je moguće ilustrirati i na primjeru aktualnih poslova hrvatske probacijske službe – Slika 1. Pri tome se omjer nadzora u odnosu na pomaganje/rehabilitaciju razlikuje s obzirom na intervenciju koja se pruža, odnosno posao koji se očekuje od probacijskog službenika.

Slika 1. Shematski prikaz probacijskih poslova u RH (prema Ministarstvo pravosuđa RH, 2015)

Izvršavanje kaznenopravnih sankcija uvijek podrazumijeva određenu retribucijsku komponentu (formalno kažnjavanje/sankcioniranje, nadzor, ograničenje slobode, postavljanje uvjeta i slično), dok rehabilitacijska može, ali i ne mora biti značajnije zastupljena. Primjerice, kod rada za opće dobro na slobodi prisutnija je organizacijska i nadzorna uloga probacijske službe, dok je pri izvršavanju svih oblika zaštitnog nadzora (uz uvjetnu osudu ili uvjetni otpust) daleko važnija njezina rehabilitacijska odnosno tretmanska uloga. Ricijaš i sur. (2014) ističu kako su brojna istraživanja dokazala potrebu integracije ove dvije komponente kao preduvjeta uspješnih ishoda sankcija, pri čemu je glavni izazov pronalaženje „balansa“ između retribucijskih i rehabilitacijskih komponenti

sankcije, kao i korištenja primjerenih psihosocijalnih intervencija. Nadalje, isti autor ističe četiri temeljne komponente uspješnih kaznenopravnih sankcija u zajednici, integrirajući različita inozemna istraživanja. To su:

- I. komponenta retribucije (kažnjavanje, nadzor, postavljanje uvjeta, ograničenje kretanja - s naglaskom na generalnu prevenciju),
- II. komponenta rehabilitacije (pomoć i briga prema počinitelju, uspostavljanje kvalitetnog profesionalnog odnosa, razvoj novih vještina kod počinitelja - s naglaskom na specijalnu prevenciju),
- III. znanstvena utemeljenost metoda rada, odnosno usluga koje se pružaju (uvažavanje principa uspješnih intervencija, evaluacija intervencija),
- IV. kompetentni praktičari (pružanje specifičnih edukacija i treninga, osiguravanje kvalitetnih uvjeta rada, podrška/supervizija).

Dakle, želimo li učinkovite sankcije potrebno je primjenjivati određena znanstveno utemeljena načela, a koja potom logički vode i do potrebe adekvatnog obrazovanja i podrške probacijskim službenicima. U literaturi se ističe više načela uspješnih intervencija u zajednici, koja se temelje na analizi znanstvenih istraživanja brojnih autora u području kriminologije, odnosno na empirijskim dokazima o uspješnim intervencijama (Crime and Justice Institute at Community Resources for Justice, 2009). Ricijaš (2012) ističe osam načela uspješnih intervencija u zajednici: (1) aktualna procjena rizika/potreba, (2) jačanje intrinzične motivacije, (3) usmjeravanje intervencija uz uvažavanje principa rizika, potreba, odgovora, doziranja i tretmana, (4) usvajanje i vježbanje novih vještina, (5) korištenje pozitivnih potkrepljenja, (6) neposredna podrška u primarnoj zajednici, (7) mjerenje relevantnog procesa/prakse i (8) pružanje mjerljive povratne informacije.

Načela koja spominje Ricijaš (2012) svakako bi trebalo slijediti u izvršavanju sankcija, ali mogućnosti njihove primjene trebalo bi promišljati već i kod odabira sankcije, to jest prilikom njezinog izricanja. U Hrvatskoj se primjerice konstantno bilježi veći broj izricanja rada za opće dobro na slobodi i taj broj konstantno raste. S druge strane, daleko je manji broj uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i taj broj kontinuirano pada. Primjerenost takvog trenda moguće je dovesti u pitanje imamo li na umu da rad za opće dobro na slobodni ne podrazumijeva pružanje psihosocijalnih intervencija prema počinitelju (rehabilitacijske elemente), kao što je to prisutno kod sankcija sa zaštitnim nadzorom (koje su naglašeno rehabilitacijski usmjerene).

Tablica 1. Učestalost rada za opće dobro na slobodi i uvjetne osude uz posebne obveze i zaštitni nadzor (Ministarstvo pravosuđa RH, 2013, 2014, 2015)

ZAPRIMLJENI PREDMETI PO GODINAMA			
GODINE			
PREDMETI	2012.	2013.	2014.
Zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu	235	100	22
Posebna obveza uz uvjetnu osudu	/	2	49
Rad za opće dobro na slobodi	965	1092	1484
Zaštitni nadzor uz rad za opće dobro	/	6	5
Posebna obveza uz rad za opće dobro	/	4	17

Tako se primjerice rad za opće dobro na slobodi sve češće izriče i ovisnicima o drogama, a ponekad i počiniteljima seksualnih delikata, dok bi s obzirom na njihove kriminogene potrebe zasigurno daleko primjerenije bile posebne obveze psihosocijalnog tretmana ili zaštitni nadzor uz uvjetnu osudu (Maloić i Mažar, 2014). Nadalje, evidentno je da su mogućnost izricanja posebne obveze odnosno zaštitnog nadzora uz rad za opće dobro sudovi koristili u zaista malom broju, pri čemu je mogućnost izricanja posebne obveze uz rad za opće dobro od lipnja 2015. godine izmjenama Kaznenog zakona¹ i ukinuta.

Nadzor počinitelja kaznenih djela jedan je od važnih zadataka probacijskih službi u Velikoj Britaniji i Nizozemskoj, a u varijabilnoj mjeri zadatak je i drugih probacijskih službi. Naime, umjesto tradicijske usmjerenosti probacijskih službi na rehabilitaciju počinitelja, novi prioritet postaje zaštita sigurnosti zajednice (*eng. public safety/protecting the public*). U okviru profesionalne uloge probacijskog službenika naglasak je sve više na zaštiti zajednice i provedbi sudskih odluka, dok se daleko manji značaj pridaje tretmanskim programima i socijalnoj integraciji počinitelja (Maloić i Ricijaš, 2014a). S druge strane, u nekim zemljama, primjerice u Irskoj i Njemačkoj, u probacijskom radu s počiniteljima kaznenih djela dominantan ostaje rehabilitacijski pristup (Durnescu, Enengl i Grafl, 2013).

U okviru suvremenih rasprava u probacijskim stručnim okvirima, ali i na široj društvenoj i političkoj platformi mnogih država, posljednjih se desetljeća često raspravljaju sljedeća pitanja:

- 1.) Koja je primarna svrha i uloga probacijske službe?
- 2.) U kojoj mjeri je nadzor počinitelja kaznenih djela u zajednici zadaća probacijske službe?
- 3.) Može li probacijska služba istovremeno imati i rehabilitacijsku i nadzornu ulogu?

¹ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN, 56/15)

Uz prikaz dosadašnjeg razvoja hrvatske probacije i aktualne situacije, u ovom će se radu na navedena pitanja pokušati odgovoriti kroz razmatranje rada inozemnih probacijskih službi i analizom postojećih europskih dokumenata i smjernica. Zaključno će se uz određene zaključke ponuditi i smjernice za hrvatsku probacijsku službu.

ŠTO SE OČEKUJE OD HRVATSKE PROBACIJSKE SLUŽBE?

Hrvatska probacijska služba s radom je započela 2011. godine, dakle možemo reći da se u našoj zemlji probacijska politika i praksa tek osmišljavaju i razvijaju. Služba je u početku radila s počiniteljima lakših kaznenih djela, kroz izvršavanje kaznenopravnih sankcija uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i rada za opće dobro na slobodi. Od siječnja 2013. godine, to jest od početka rada s uvjetno otpuštenim zatvorenicima, raste broj počinitelja teških kaznenih djela (seksualni delikti, ubojstva, razbojništva itd.), kao i recidivista u činjenju kaznenih djela. U svrhu pravodobne razmjene informacija i što učinkovitijeg rada s počiniteljima kaznenih djela u zajednici, probacijska služba i policija sklopile su Sporazum o suradnji koji je u primjeni od 1. rujna 2013. godine, a kojim je intenzivirana međusobna suradnja. Ovim Sporazumom prvenstveno je predviđena redovita razmjena relevantnih informacija bitnih za upravljanje rizikom koji pojedini počinitelj kaznenog djela predstavlja u zajednici.

Od donošenja prvog Zakona o probaciji 2009. godine², uz hrvatsku probacijsku službu u javnosti se posebno vezuje pojam **nadzor**. Probacija se najprije poistovjećivala s elektroničkim nadzorom, a potom s radom za opće dobro na slobodi čije izvršavanja nadzire probacijska služba (Maloić i Mažar, 2014). Određeno vrijeme zadatak probacijske službe je bio i nadzor istražnog zatvora u domu. Naime, prema Pravilniku o evidenciji i izvršavanju istražnog zatvora u domu donesenom 2010. godine³, nadzor nad izvršavanjem istražnog zatvora u domu trebao je obavljati probacijski ured, nadležan prema mjestu gdje se nalazi dom u kojem se izvršava istražni zatvor. Sukladno navedenom Pravilniku, probacijski službenik zadužen za **nadzor** nad izvršavanjem istražnog zatvora u domu, bio je obvezan najmanje svaka 72 sata provjeriti postupa li okrivljenik prema rješenju o određivanju istražnog zatvora u domu, na način da **na ulaznim vratima doma** ostvari izravni kontakt s okrivljenikom. Istovremeno, probacijska služba nije imala nikakvu drugu ulogu osim nadzorne, dok je zadatak policije bio samo reagirati u slučaju da počinitelj napusti dom. Bez da su ove zakonske odredbe ikada zaživjele, prestale su važiti s donošenjem aktualno važećih Kaznenog zakona⁴ i Zakona o probaciji⁵ koji su stupili na snagu 1. siječnja 2013. godine.

² Zakon o probaciji (NN 153/09).

³ Pravilnik o evidenciji i izvršavanju istražnog zatvora u domu (NN, 65/10).

⁴ Kazneni zakon (NN, 125/11, 144/12).

⁵ Zakon o probaciji (NN 143/12).

Odredbama Kaznenog zakona (2012) i Zakona o probaciji (2012), uz ostale poslove koji se odnose na dostavu različitih izvješća, uglavnom se govori o sljedećim probacijskim poslovima:

1. zaštitnom **nadzoru** uz uvjetnu osudu, uvjetni otpust, rad za opće dobro i po punom izvršenju kazne zatvora,
2. izvršavanju posebnih **obveza** uz uvjetnu osudu, uvjetni otpust i rad za opće dobro⁶
3. **nadzoru** uvjetno otpuštenog osuđenika,
4. **nadzoru** prekida izvršavanja zatvorske kazne⁷.

Jedna od posebnih obveza koja se može izreći počinitelju kaznenog djela je i obveza **javljanja** počinitelja u probacijski ured⁸, kao što se predviđa i mogućnost izricanja obveze javljanja u policiju i u centar za socijalnu skrb. Postavlja se pitanje u čemu je razlika između ovih javljanja, kao i što se podrazumijeva pod javljanjem u probacijsku službu. U širem kontekstu postavlja se i pitanje koliko je zadatak probacijske službe samo nadzor počinitelja kaznenog djela, a koliko bi probacijska služba trebala imati drugačiju ili širu ulogu u radu s počiniteljem kaznenog djela.

Dio kaznenopravnih sankcija podrazumijeva zadaću probacijske službe da kroz individualizirani pristup, u okviru pojedinačnog programa postupanja, osmisli sadržaj probacijskih poslova te izvijesti o nepridržavanju. Kod nekih probacijskih poslova, kao primjerice kod nadzora prekida kazne zatvora, obveza je probacijske službe samo izvijesti o neispunjavanju ili kršenju obveza, odnosno ako su prestali razlozi zbog kojih je prekid izvršavanja kazne zatvora odobren ili ako ga osuđenik zlorabi.

Ako razmotrimo svrhu obavljanja probacijskih poslova u našoj zemlji (Zakon o probaciji, 2012, čl. 2., st.1.), vidimo se da se probacijski poslovi obavljaju s ciljem zaštite društvene zajednice od počinitelja kaznenog djela, ali istodobno i u svrhu njegove **resocijalizacije i reintegracije u zajednicu**, utjecanjem na rizične čimbenike koji su povezani s činjenjem kaznenih djela. Uz to, propisano je da probacijski službenici mogu biti samo stručnjaci obrazovani u području socijalne pedagogije, socijalnog rada, psihologije, pravnih znanosti, a samo iznimno i drugih društvenih i humanističkih znanosti (Zakon o probaciji, 2012., čl. 4., st. 3.). Dakle, kako se predviđa zapošljavanje prvenstveno pomažućih profesija (u smislu prethodno usvojenih temeljnih kompetencija za poduzimanje aktivnosti psihosocijalnog rada), očito je da se od probacijskih službenika očekuje rad s počiniteljem kaznenog djela usmjeren na njegovu rehabilitaciju i socijalnu integraciju.

⁶ Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN, 56/15) više se ne predviđa mogućnost izricanja posebne obveze uz rad za opće dobro na slobodi, no novi je probacijski posao nadzor izvršavanja triju sigurnosnih mjera (obvezno liječenje od ovisnosti, obvezan psihosocijalni tretman, obvezno psihijatrijsko liječenje)

⁷ U nacrtu prijedloga novog Zakona o probaciji čiji se donošenje očekuje 2016. godine, a koji je bilo moguće vidjeti u okviru savjetovanja sa zainteresiranom javnošću od 8. do 30. travnja 2015. godine na mrežnim stranicama Ministarstva pravosuđa, predviđa se propisivanje istih probacijskih poslova, uz usklađivanje s izmjenama Kaznenog zakona navedenih u bilješki ⁶

⁸ Prema čl. 62. st. 2. toč. 15. Kaznenog zakona, sud može počinitelju kaznenog djela naložiti posebnu obvezu redovitog javljanja nadležnom tijelu za probaciju. Sukladno odredbi članka 384. stavka 2. Kaznenog zakona, o uvjetnom otpustu može odlučivati i posebno povjerenstvo te upravitelj zatvora/kaznonice, koji mogu naložiti obvezu javljanja probacijskom uredu.

Imajući u vidu sve navedeno, možemo zaključiti da se od hrvatske probacijske službe očekuje i nadzor i rehabilitacija počinitelja kaznenih djela. Pri tome se od probacijske službe očekuje da sama osmisli svoj rad, ali naravno, sukladno postojećim zakonskim odredbama i odlukama tijela nadležnih za izricanje i nadzor izvršavanja probacijskih poslova. Potrebno je imati u vidu da na sadržaj rada probacijskih službi, kako stranih tako i domaće, velik utjecaj imaju državni odvjetnici i suci kao tražitelji usluga, ali i šira javnost koja pokazuje sve veći interes za probaciju. Dakle, sadržaj probacijskih poslova ovisi i o njihovoj percepciji i očekivanjima od probacijske službe, kao i o njihovom poznavanju širokog opsega usluga koje ova služba može pružiti i njihovoj učinkovitosti. Pri tome je važno imati u vidu da šira javnost puno lakše razumije kažnjavajuću i nadzornu ulogu kaznenopravnog sustava, a nešto teže rehabilitacijski pristup i eventualne koristi za zajednicu koje ovaj pristup može donijeti (Maloić, 2013).

Dodatni stručni izazov za probacijske službenike svakako je i dualnost u okviru njihove profesionalne uloge, a koja jasno proizlazi iz zakonskih odredbi.

Možemo zaključiti kako se mlada hrvatska probacijska služba suočava s mnogim dilemama i izazovima, te se stoga korisnim čini razmotriti iskustva inozemnih probacijskih službi, s obzirom na njihovo daleko veće iskustvo u radu s počiniteljima kaznenih djela u zajednici.

ŠTO MOŽEMO NAUČITI IZ RADA INOZEMNIH PROBACIJSKIH SLUŽBI?

Izjave o misiji većine probacijskih službi danas najčešće obuhvaćaju: (1) odgovornost počinitelja da se pridržava uvjeta probacije (*eng. compliance*) i probacijske službe da nadzire poštivanje tih uvjeta, (2) ohrabivanje pozitivnih promjena u ponašanju, odnosno rehabilitaciju počinitelja kaznenih djela. Povijesno gledajući, ova dva zadatka su često bila u sukobu, a i danas postoji tenzija među njima (Latessa i Allen, 2003, Walters i sur., 2007,2). Ipak, činjenica je da probacijski službenici u većini službi i nadalje imaju dualnu ulogu (Trotter, 2006,4):

- 1.) praćenje u kojoj mjeri počinitelj ispunjava naloge suda ili drugog nadležnog tijela i izvještavanje ako to ne čini,
- 2.) poduzimanje rehabilitacijskih intervencija i pomaganje počinitelju u prevladavanju problema povezanih s činjenjem kaznenih djela.

Sa stajališta zastupanja intenzivnog nadzora počinitelja kaznenih djela u okviru probacije, korisnim se čini navesti primjer Sjedinjenih Američkih Država, gdje je krajem prošlog stoljeća uvedena intenzivna probacija (*eng. intensive probation*) nasuprot do tada dominirajuće, administrativne probacije, poglavito s tri cilja: (1) sačuvati oskudan broj mjesta u zatvorskom sustavu i novac koji bi se potrošio na zatvaranje, (2) odvratiti počinitelje od činjenja kaznenih djela za vrijeme dok su u zajednici u okviru probacije, (3) primijeniti sankciju blažu od zatvora, ali strožu od rutinske probacije.

Istraživanja su pokazala da intenzivna probacija, koja uključuje pojačano praćenje počinitelja i testiranje urina, često dovodi do porasta „tehničkih“ odnosno formalnih kršenja, koja se potom koriste kao razlog za opoziv probacijskih mjera i sankcija i upućivanje u zatvor. Intenzivna probacija nije dovela do pada novih uhićenja, niti je imala očekivani učinak povećanja spremnosti počinitelja na tretmanski rad (Petersilia i Turner, 1991, Petersilia i Turner, 1993). Prednost je ovakve probacije manji broj slučajeva po jednom probacijskom službeniku, rad s obiteljima, s pružateljima tretmana, zajednicom, sucima i drugim subjektima koji mogu biti dio mreže podrške počinitelju (New York State Division of Probation and Correctional Alternatives, 2006). Međutim, problemi nastaju ako je cijeli sustav prvenstveno usmjeren na nadzor, to jest na brzo i strogo sankcioniranje bilo kakvih oblika neprimjerenog ponašanja i/ili kršenja obveza od strane počinitelja.

Posebno je zanimljivo i istraživanje provedeno u Irskoj, a vezano uz percepciju probacije od strane počinitelja kaznenih djela. Ovo je istraživanje pokazalo da su počinitelji, čiji su probacijski službenici bili usmjereniji na podršku, probaciju doživjeli kao daleko pozitivnije i konstruktivnije iskustvo, nego počinitelji čiji su probacijski službenici bili prvenstveno usmjereni na nadzor (*eng. surveillance*), koji su je doživjeli izuzetno stresnom (Healy, 2013). Zaključno se ističe kako je određeni element praćenja (*eng. monitoring*) od strane probacijskih službenika nužan, ali se ključnim ističe osigurati odgovarajuću ravnotežu između aktivnosti praćenja i podrške.

Nadalje, istraživanja kojima su bili obuhvaćeni ovisnici o drogama uključeni u probaciju nisu dokazala učinkovitost intenzivnog nadzora i kontrole, upravo suprotno, ovakav pristup češće je dovodio do realizacije zatvorske kazne. Učinkovitost je dokazana tek u okviru pristupa koji obuhvaća i nadzor i tretmanski aspekt (Maloić, Mažar i Jandrić Nišević, 2013, Maloić i Mažar, 2014).

Vezano uz dualnost uloge probacijskog službenika, koja proizlazi iz istovremene usmjerenosti na tretman i nadzor, u literaturi se sve češće ističe stav kako dualnost sama po sebi ne bi trebala predstavljati nepremostivu prepreku. Naime, naglašava se da je donekle slična dualnost prisutna i u nekim drugim profesijama (primjerice, kod stručnjaka zaposlenih u centrima za socijalnu skrb). Ipak, ističe se da dualnost može doprinijeti nezadovoljstvu i stresu probacijskih službenika, u situacijama kada ne postoje jasne smjernice o radu, ako probacijski službenici ne prihvaćaju zacrtane prioritete službe (primjerice, marginaliziranje tretmanskog pristupa u odnosu na nadzor), te kada im nije osigurano adekvatno obrazovanje vezano uz njihovu profesionalnu ulogu, posebice vezano uz dualnost u okviru te uloge. Stoga se ističe nužnost njihove kvalitetne dodatne edukacije, u okviru tako zvanog uravnoteženog pristupa (*eng. balanced approach*), s obzirom da prisutnost dualnosti zahtijeva dodatna znanja i vještine u radu s počiniteljima kaznenih djela (Maloić i Ricijaš, 2014b).

Poseban izazov u radu probacijske službe s počiniteljima kaznenih djela u zajednici predstavljaju i visokorizični počinitelji. No i kod njih se nije pokazalo učinkovitim samo provoditi nadzor, već se također nužnom ističe kombinacija nadzora i tretmanskog rada. Kod ovih su se

počinitelja zasad najučinkovitijima pokazali međuagencijski aranžmani usmjereni na upravljanje rizikom, a koji uključuju razmjenu informacija, zajedničku procjenu i upravljanje rizikom i racionalno raspoređivanje i korištenje vještina i resursa (Canton, 2011). Naime, različite službe imaju različite ovlasti, odgovornosti, znanja, vještine i resurse te zajedničkim radom mogu učinkovitije utjecati na rizik ponovnog počinjenja kaznenog djela. Kod ovih se aranžmana ne radi o posebnim tijelima ili institucijama, već se radi o strukturi koja omogućava službama izvršavanje njihovih zakonskih obveza i koordiniranje njihovih funkcija u svrhu povećanja zaštite zajednice. Ovi aranžmani prvenstveno su uspostavljeni u svrhu upravljanja rizikom koji predstavljaju počinitelji seksualnih i drugih nasilnih delikata, kod kojih procijenjeni rizici ukazuju na potrebu višeagencijskog doprinosa. Dok je, primjerice u Sjevernoj Irskoj probacijska služba kroz višeagencijske aranžmane (*Public Protection Arrangements in Northern Ireland –PPANI*) više umjerena na uspostavu unutarnje kontrole kod počinitelja, policija je više umjerena na uspostavljanje i nadzor vanjske kontrole. Dakle, ključna je razlika, između rada ove dvije službe, u pristupu - policija upravlja aktualnim rizikom kroz nadzor ograničenja i zabrana, dok probacijska služba rizik nastoji dugoročno smanjiti promjenom samog počinitelja kroz rehabilitacijski pristup. U tom smislu, sastanci koji se održavaju u policiji više su usmjereni na neposrednu zaštitu žrtve ili potencijalnih žrtava (nazočna je probacijska služba i sve agencije koje mogu razmijeniti određene korisne informacije), dok su sastanci koji se održavaju u probacijskoj službi više usmjereni na počinitelja (nazočna je policija, ali i sve agencije koje mogu pomoći u rehabilitaciji i socijalnoj integraciji počinitelja)⁹.

Jedan od aktualno najutjecajnijih rehabilitacijskih modela u svijetu, a vezano uz rad s počiniteljima kaznenih djela u okviru probacije, svakako je Model rizik-potreba-responzivnost (*eng. Risk-Need-Responsitivity Model, RNR Model*). Radi se o modelu koji se razvio kroz provođenje istraživanja koji su i kakvi programi učinkoviti u suzbijanju recidivizma u činjenju kaznenih djela (Bonta i Andrews, 2010). Ovaj model posebno naglašava tretmansku komponentu, pri čemu se ističe da recidivizam može biti smanjen samo ako se osigura razina tretmanskih usluga proporcionalna procijenjenom riziku počinitelja da ponovo počini kazneno djelo. Dakle, viša razina rizika podrazumijeva intenzivniji nadzor, ali i veći broj tretmanskih intervencija i usluga socijalne podrške. Pri tome je ključno identificirati dinamičke rizične čimbenike tj. kriminogene potrebe (potrebe povezane s činjenjem kaznenih djela) i adekvatno tretmanski na njih odgovoriti. Kroz načelo responzivnosti (obilježja odgovora na intervenciju, op. autora) ističe se i značaj usklađivanja oblika i načina provođenja tretmana sa stilovima učenja počinitelja i njegovim sposobnostima, kao i općenito s njegovim biosocijalnim i kulturološkim karakteristikama (Walters i sur., 2007, Hollin, Palmer i Hatcher, 2013).

⁹ Tijekom studijske posjete autorica je 2014. godine nazočila PPANI sastancima u Sjevernoj Irskoj

U okviru rehabilitacije počinitelja kaznenih djela u svijetu je sve dominantniji i Model dobrih života (*eng. Good Lives Model*). Radi se o modelu usmjerenom na intervencije koje promoviraju individualna dobra (*eng. goods*) i pozitivne vrijednosti pojedinca (Maloić i Rajić, 2012, Maloić, Mažar i Jandrić Nišević, 2013, Maloić i Mažar, 2014). Ovaj model možemo zvati i Modelom kvalitetnih života (Jandrić Nišević, 2014), zbog njegove usmjerenosti na povećanje kvalitete života počinitelja kaznenih djela u svrhu prevencije recidivizma. Radi se o modelu rehabilitacije počinitelja kaznenih djela usmjerenom na snage, koji teži osposobljavanju počinitelja da ostvari primarna ljudska dobra na socijalno prihvatljive i osobno smislene načine (Ward i Brown, 2004, Ward i Fortune, 2013). Prema ovom modelu, rizični čimbenici su zapravo unutarnje i vanjske zapreke koje otežavaju ili onemogućavaju počinitelja u življenju kvalitetnog, uravnoteženog i ispunjenog života, te se teži osnaživanju počinitelja vještinama, uvjerenjima, vrijednostima i podrškom potrebnima da se neutralizira njihov utjecaj. Ovaj model ujedno naglašava osnovne vještine i sposobnosti počinitelja važne za sudjelovanje u tretmanskim programima, kao i pitanje njihove spremnosti da se uključe u te programe (*eng. treatment readiness*), a što je ujedno i element responzivnosti iz Modela rizik-potreba-responzivnost.

Važno je istaknuti da probacijske službe nerijetko rade s nedobrovoljnim klijentima, koji nemaju adekvatan uvid u neprihvatljivost i štetnost vlastitih postupaka. Nedavno provedeno istraživanje u Hrvatskoj (Sučić, Ricijaš i Glavak-Tkalčić, 2014) pokazalo je nedovoljnu informiranost osuđenika kojima je izrečena uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom o samoj sankciji te pravima i obvezama koje mogu očekivati tijekom izvršavanja. Iako se osuđenici formalno nisu žalili na izrečenu sankciju, nerijetko su razlozi za to bili vezani uz nedostatak informacija od strane suda ili odvjetnika, neovisno o tome što zakonski propisi to predviđaju. Stoga su osuđenici pri prvom dolasku u probacijski ured pokazivali iznenađenost i otpor prema suradnji. Nakon što su im se objasnile daljnje pravne mogućnosti (uglavnom vezane uz aktiviranje izvršavanja kazne zatvora) osuđenici pristaju na suradnju, ali se radi o načelnom, isključivo eksternalno motiviranom pristanku. Načelni pristanak osuđenika na prihvaćanje obveza stvar je poštivanja sudskih odluka, međutim spremnost počinitelja na aktivno uključivanje i angažman u okviru rehabilitacijskih programa potom je stvar suradnje pa i odnosa s probacijskim službenikom, kao i stavova, stručnih znanja i vještina tog službenika (Serin i sur., 2013, Maloić i Ricijaš, 2014b). Istraživanja potvrđuju kako je, tijekom rada s počiniteljima kaznenih djela, naročito potrebno raditi na njihovoj motivaciji, pri čemu su tehnike motivacijskog intervjuiranja posebno korisne primjerice kod počinitelja koji se bore s ovisnošću o alkoholu i/ili drogama (Harper i Hardy, 2000, Clark, 2005).

Rezultati istraživanja koje je proveo Trotter (1996), u državi Viktorija u jugoistočnoj Australiji, pokazali su da probacijski rad s počiniteljima u zajednici kojeg karakteriziraju prosocijalni pristup,

korištenje tehnika rješavanja problema (*eng. problem-solving*) i empatije, dovodi do manjeg broja kršenja obveza i nižeg recidivizma. Kao glavna načela ovakvog pristupa ističu se (Trotter, 2000):

- 1.) modeliranje prosocijalnih vrijednosti i alternativa kriminalnom ponašanju, poticanje i nagrađivanje prosocijalnih izjava počinitelja (primjerice, empatija za žrtvu ili reduciranje uzimanja droga), poticanje na preispitivanje pro-kriminalnih aktivnosti ili izjava,
- 2.) rad kroz proces rješavanja problema usmjeren na probleme povezane sa počinjenim kaznenim djelom, ali kroz oblike i tehnike rada koji dozvoljavaju počinitelju da na svoj način definira probleme.

U posljednje vrijeme sve se više provode istraživanja u okviru paradigme prestanka i odvratanja od činjenja kaznenih djela (*eng. desistance paradigm*). Ovom se paradigmom u prvi plan stavlja proces promjene, to jest prestanak činjenja kaznenih djela percipira se kao proces koji uključuje različite faze donošenja odluka na individualnoj razini (Friestad i Skog Hansen, 2010). Naglasak se posebno stavlja na socijalnu integraciju počinitelja kaznenog djela, pri čemu se ključnom ističe uvažiti njegovu percepciju vlastitih poteškoća i potreba (Ward, 2012). U okviru ove paradigme polazi se od pitanja što je empirijski poznato o tome zašto neki počinitelji uporno nastavljaju činiti kaznena djela, dok drugi prestanu, pri čemu se između ostalog posebno vrednuje i mišljenje samih počinitelja koji su prestali činiti kaznena djela (McNeill, 2006, Maruna i LeBel, 2010, McNeill i sur., 2012). Istraživanja u tom smislu potvrđuju značaj odnosa probacijskog službenika i počinitelja, razvoja osobnog i socijalnog kapitala, usmjerenosti na snage počinitelja i prevladavanje prepreka u okviru procesa prestanka i odvratanja od činjenja kaznenih djela. Rezultati istraživanja u okviru ove paradigme doveli su do niza spoznaja važnih za probacijsku praksu, uključujući i sljedeće:

1. prestanak činjenja kaznenih djela je proces, pri čemu je važno prepoznati, vrednovati i dati priznanje svim pozitivnim pomacima,
2. važno je biti realističan vezano uz složenost i poteškoće ovog procesa,
3. bitno je individualizirati podršku promjeni,
4. ključno je građenje i održavanje nade,
5. naglasak je potrebno staviti na prepoznavanje i razvoj snaga,
6. probacijski službenik treba raditi sa i kroz odnos (osobni i profesionalni),
7. uz razvijanje osobnog kapitala, za uspjeh je neophodno razvijanje i socijalnog kapitala.

Ova paradigma podrazumijeva uključivanje obitelji, zajednica, nevladinog sektora i državnih institucija, koje trebaju biti uključene u rehabilitaciju u svim njezinim oblicima (pravnom, socijalnom, psihološkom i moralnom).

Shapland i sur. (2012) su proveli analizu postojećih istraživanja koja su bila usmjerena na utvrđivanje kvalitete probacijskog rada. Ističe se da samo praćenje/nadzor (*eng.*

monitoring/surveillance) ne daje dugoročnije učinke, te se stoga kao ključni elementi kvalitete probacijskog rada navode:

1. izgradnja autentičnih odnosa kroz koje se pokazuje briga za osobu i njezinu budućnost, u smjeru procesa prestanka činjenja kaznenih djela,
2. motiviranje počinitelja u prepoznavanju vlastitih potreba i definiranju ciljeva zajedničkog rada, uključujući odnos koji podrazumijeva aktivno slušanje od strane probacijskog službenika,
3. ustrajnost probacijskih službenika u usmjeravanju počinitelja tijekom procesa prestanka činjenja kaznenih djela, uz ohrabivanje počinitelja da govore o problemima i rješavaju probleme,
4. razumijevanje paradigme procesa prestanka i odvratanja od činjenja kaznenih djela tj. kako do prestanka činjenja kaznenih djela može doći, uz pažljivo razmatranje kako se mogu prevladati kršenja i recidivi,
5. pažnja usmjerena na objektivne prepreke prestanku činjenja kaznenih djela, ne samo na psihološke elemente,
6. poznavanje i pristup lokalnim resursima, kako bi se počiniteljima pomoglo u prevladavanju praktičnih prepreka,
7. zastupanje sukladno individualnim potrebama i sposobnostima, koje može uključivati i upućivanje prema drugima ili signaliziranje drugim organizacijama i stručnjacima, ovisno o samopouzdanju počinitelja i njegovom socijalnom kapitalu.

Mogli bismo reći da do sada prezentirana inozemna iskustva i istraživanja govore u prilog kombinacije nadzora i stručne pomoći u radu probacijskih službi, pri čemu je tijekom obrazovanja probacijskih službenika posebnu pozornost potrebno posvetiti dualnosti u okviru njihove profesionalne uloge. Nastavno na ova iskustva, logičnim se i potrebnim ocjenjuje analizirati i europske dokumente i smjernice, s obzirom da se temelje, ili bi se trebali temeljiti, upravo na najboljoj europskoj i međunarodnoj praksi.

KAKO SE RAD PROBACIJSKIH SLUŽBI SAGLEDAVA U OKVIRU EUROPSKIH DOKUMENATA?

Za potrebe ovog rada odabrana su tri dokumenta koja sadrže smjernice o probaciji i probacijskim poslovima na području Europe.

Europska probacijska pravila¹⁰

Svrha je Europskih probacijskih pravila, koje je 2010. godine donijelo Vijeće ministara, utjecati na adekvatno ustrojavanje i funkcioniranje probacijskih službi na europskom području. Odnose se na sve organizacije koje sudjeluju u obavljanju probacijskih poslova, dakle na probacijske službe, ali i na druge državne institucije, kao i nevladine i privatne organizacije.

U okviru Europskih probacijskih pravila koristi se pojam **supervizija** (*eng. supervision*), a koji se definira u smislu:

- (1) pomažućih aktivnosti koje se provode od strane ili u ime provedbenog autoriteta, čija je namjera zadržati počinitelja u zajednici,
- (2) aktivnosti kojima se osigurava da počinitelj ispunjava uvjete i obveze koji su mu određene, uključujući kontrolu kada je to potrebno.

U okviru ovih Pravila ističe se da probacijske službe trebaju težiti smanjivanju kriminalnog povrata kroz uspostavljanje pozitivnih odnosa s počiniteljima kaznenih djela, vođenje i pomaganje, uključujući i kontrolu kada je to potrebno, a u svrhu uspješne socijalne integracije počinitelja.

Posebno se naglašava da probacijska supervizija ne može značiti samo kontrolu, već i savjetovanje, pomaganje i motiviranje počinitelja kaznenih djela. Probacijska supervizija, kada je to potrebno, uvijek treba sadržavati i intervencije kao što su tretmansi programi, obrazovanje, razvoj vještina i mogućnosti zapošljavanja, a koje mogu biti pružane od strane probacijskih, ali i drugih službi. U tom smjeru ističe se značaj partnerstava s drugim javnim i nevladinim organizacijama i lokalnim zajednicama u svrhu socijalne integracije počinitelja kaznenih djela, kao i nužnost koordiniranog i međusobno nadopunjujućeg međuagencijskog rada, kako bi se moglo odgovoriti na složene potrebe počinitelja i povećati sigurnost zajednice.

Prema ovom dokumentu, probacijska supervizija počinitelja kaznenog djela u zajednici trebala bi obuhvatiti elemente predočene u okviru Tabličnog prikaza 1.

Tablica 2. Elementi probacijske supervizije (prema Europskim probacijskim pravilima, 2010)

Procjena (<i>eng. assessment</i>)	- sveobuhvatna procjena individualnog slučaja, uključujući rizike, pozitivne čimbenike i potrebe, potrebne intervencije da bi se odgovorilo na te potrebe i osuđenikovu responzivnost na te intervencije
Planiranje (<i>eng. planning</i>)	- izrada plana rada za implementaciju svih sankcija i mjera - plan se treba temeljiti na inicijalnoj procjeni, uz utvrđivanje načina kako će se intervencije provesti
Intervencije (<i>eng. interventions</i>)	- intervencije trebaju biti: 1. usmjerene na rehabilitaciju i proces prestanka i odvratanja od

¹⁰ Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules

	činjenja kaznenih djela (<i>eng. desistance</i>) 2. konstruktivne i proporcionalne mjere odnosno sankciji koja se provodi
Vrednovanje (<i>eng. evaluation</i>)	- napredak pojedinog počinitelja treba biti vrednovan u redovnim intervalima, temeljem čega se mijenja i plan rada u okviru preostalog dijela supervizije
Izvršavanje i poštivanje uvjeta probacije (<i>eng. enforcement and compliance</i>)	- probacijske službe trebaju raditi na osiguravanju aktivnog prihvatanja supervizije od strane počinitelja, što znači da se probacijski službenici ne oslanjaju isključivo na mogućnost sankcioniranja za nepridržavanje
Dokumentiranje, informiranje i povjerljivost (<i>eng. recording, information and confidentiality</i>)	- sve probacijske agencije trebaju voditi formalnu i ažurnu dokumentaciju - informacije o počinitelju i žrtvi su službena tajna, a mogu se proslijediti sukladno zakonskim odredbama i strogim procedurama

Naglašava se da probacijska politika i praksa trebaju biti, koliko god je moguće, utemeljene na dokazima (*eng. evidence based*) tj. na rezultatima istraživanja. Dakle, revizija postojećih zakona, politike i prakse trebala bi se temeljiti na opće prihvaćenim znanstvenim spoznajama i istraživanjima koja odgovaraju međunarodno priznatim standardima.

Komentar Europskog odbora za probleme kriminaliteta na Europska probacijska pravila¹¹

Europski odbor za probleme kriminaliteta (*eng. European Committee on Crime Problems - CDPC*), osnovan je 1958. godine i ovlašten od strane Vijeća ministara za nadzor i koordinaciju aktivnosti Vijeća Europe na području prevencije i kontrole kriminala.

U okviru Komentara Europskih probacijskih pravila, ovaj Odbor kao značajno obilježje probacijskih službi ističe njihovu usmjerenost na pomaganje, usmjeravanje i persuaziju (*eng. persuasion*) u radu s počiniteljima kaznenih djela, pri čemu se poseban naglasak stavlja na osobne odnose. Naime, ističe se kako postoje rezultati istraživanja koji ukazuju da su odnosi daleko utjecajni nego bilo koja pojedina metoda ili tehnika. Navodi se da probacijska supervizija uključuje kontrolu u onim slučajevima, kada se pomaganje i podrška pokazuju nedovoljnima za zaštitu zajednice, ili ih počinitelj odbija (primjerice, na početku zajedničkog rada). Međutim, posebno se naglašava da probacijske službe **nikada ne rade samo** praćenje (*eng. monitoring*) i kontrolu (*eng. control*), čak i u okolnostima kada je to neophodan dio supervizije. U okviru uvjerenja da se ljudi mogu mijenjati, probacijske službe trebaju težiti rehabilitaciji počinitelja kaznenih djela, a što uključuje:

- (1) stvaranje prilika za počinitelje,

¹¹ Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe probation rules by European Committee on Crime Problems (CDPC)

(2) pomaganje počiniteljima da usvoje vještine koje će im omogućiti da iskoriste ponuđene prilike,

(3) motivaciju počinitelja da prihvate/prepoznaju prilike i razvijaju vještine.

Ističe se da je socijalna uključenost ključni cilj probacijske prakse, te da promoviranjem socijalnog uključivanja probacijske službe doprinose smanjivanju kriminaliteta.

Izjava Europskog udruženja za probaciju o probacijskim vrijednostima i načelima¹²

Rad Europskog udruženja za probaciju usmjeren je na promicanje socijalne inkluzije počinitelja kaznenih djela kroz sankcije i mjere u zajednici. Udruženje je posvećeno profiliranju probacije i povećanju profesionalizma na tom području, na nacionalnoj i europskoj razini.

U okviru ove Izjave također se ističe značaj davanja prilika počiniteljima, usvajanja vještina, motiviranja počinitelja i međuagencijskog rada, uz uključivanje volontera.

Posebno se naglašava da kaznena djela češće čine ljudi koji nemaju otvoren, pošten i razuman pristup uslugama i institucijama koje podržavaju socijalnu uključenost, te da stoga posvećenost probacijskih službi socijalnom uključivanju počinitelja pomaže smanjivanju činjenja kaznenih djela.

Nadalje, napominje se da određeni počinitelji kaznenih djela predstavljaju značajne rizike za zajednicu, ali da se tim rizikom može upravljati i može ga se smanjiti kroz koordinirane međuagencijske aranžmane zaštite zajednice. Iako probacijska služba i policija najčešće vode ove aranžmane, za njihovu učinkovitost mora postojati mogućnost uključivanja cijelog spektra relevantnih agencija, uz njihovu spremnost na uključivanje.

Supervizija počinitelja kaznenih djela u okviru probacije treba biti usmjerena na kombinaciju pomaganja i kontrole, sukladno individualnom slučaju i profilu rizika. Posebno se naglašava da se probacijski rad treba temeljiti na pozitivnim aspektima, aspiracijama i snagama pojedinog počinitelja, s obzirom da istraživanja sugeriraju kako je građenje na snagama posebno učinkovito u postizanju prestanka činjenja kaznenih djela.

U okviru ove Izjave ističe se i da rad probacijskih službi treba uključivati metode čija je učinkovitost dokazana znanstvenim istraživanjima.

¹² Confederation of European Probation (CEP) Statement on Probation Values and Principles, 2010.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Možemo zaključiti da strana iskustva i istraživanja govore u prilog ključnog značaja rehabilitacijskog odnosno tretmanskog pristupa u okviru probacijskog rada, a da takav stav i usmjerenje proizlazi i iz analiziranih europskih dokumenata.

Stoga je u odnosu na uvodno postavljena pitanja, moguće konstatirati:

- (1) Glavna zadaća probacijskih službi ipak treba ostati/postati osiguravanje stručne pomoći počiniteljima kaznenih djela, korištenjem pristupa, modela i metoda čija je učinkovitost dokazana rezultatima znanstvenih istraživanja.
- (2) Nadzor, odnosno kontrola, trebaju biti segment rada svake probacijske službe, no to nikako ne može biti isključiva zadaća ovih službi. U tom smjeru, probacijske službe trebaju razvijati suradnju s policijom, čija je primarna zadaća zaštita sigurnosti zajednice, te surađivati s drugim subjektima u zajednici kroz različite oblike međuagencijskih angažmana.
- (3) Probacijska služba u okviru svojeg rada, uz adekvatno obrazovanje svojih službenika, može istovremeno imati i rehabilitacijsku i nadzornu ulogu.

Sigurnosti zajednice probacijske službe djelomice doprinose kroz nadzor počinitelja kaznenog djela, ali zaštiti zajednice ipak prvenstveno doprinose prevencijom recidivizma kroz rehabilitaciju i socijalnu integraciju počinitelja kaznenih djela.

Engleski pojam *supervision* kod nas se u okviru zakonskih propisa prevodi kao nadzor, što je ispravno u doslovnom prijevodu. Međutim, u okviru stručne terminologije ovaj je pojam zapravo puno širi i složeniji te podrazumijeva cijeli niz psihosocijalnih intervencija. Stoga nepoznavanje stručne terminologije može dovesti do različitih interpretacija i nesporazuma u javnosti, ali i među stručnjacima, pa čak i među stručnjacima srodnih struka u istom sustavu. Dakle, prema europskim dokumentima ovaj pojam prvenstveno označava intervencije i postupke kao što su pomaganje, savjetovanje, vođenje, motiviranje i persuaziju (*eng. assistance, advising, guidance, motivating, persuasion*), dok se u našoj državi koristi kao **nadzor**, to jest kao pojam koji nešto više ima konotaciju praćenja, nadzora, kontrole (*eng. monitoring, surveillance, control*). Sukladno ranije u radu prikazanim iskustvima rada inozemnih službi i europskim smjericama, praćenje i kontrola trebaju biti segment rada probacijskih službi pa tako i hrvatske. No, posao hrvatske probacijske službe ni kod jednog probacijskog posla ne bi smio biti samo kontrola, kako je to bilo predviđeno ranije u ovom radu spomenutim Pravilnikom o evidenciji i izvršavanju istražnog zatvora u domu. Dakle, važno je istaknuti i da bi samo **javljanje** u probacijsku službu, to jest rad s počiniteljima kaznenih djela koji ne bi podrazumijevao potrebne elemente supervizije navedene u okviru Europskih probacijskih pravila, mogao imati samo kratkotrajne i ograničene (upitne) učinke. Zbog navedenog pozitivnima se ocjenjuju nastojanja probacijske službe da se obveza javljanja počinitelja kaznenog djela, kad god je

to moguće, izvršava u kontekstu rehabilitacijskog rada s počiniteljem i njegove socijalne integracije. Uostalom, hrvatski kaznenopravni sustav ima dugu rehabilitacijsku tradiciju, koja se nastoji slijediti i kroz proces osmišljavanja rada probacijske službe.

U Hrvatskoj se probacijskoj praksi sve češće postavlja pitanje koliko je **nadzor** počinitelja kaznenih djela zapravo prikladan pojam, te koliko bi moguće pojam **supervizija** sveobuhvatnije opisivao rad hrvatske probacijske službe. Naime, do određene mjere hrvatska probacijska služba u svom radu i stručnoj komunikaciji i koristi ovaj pojam, kada on uz nadzor podrazumijeva i kombinaciju:

- (1) izgradnje odnosa s počiniteljem i primjenu dokazano učinkovitih psihosocijalnih intervencija kao što su primjerice motivacijsko intervjuiranje i prosocijalno modeliranje,
- (2) tretmanskog pristupa – organizacija i podrška kod provođenja tretmanskih programa, kao što su liječenje od ovisnosti i psihosocijalni tretman kod obiteljskog nasilja, čije provođenje probacijska služba potom potiče i nadzire (intervenirajući po potrebi prema nadležnom tijelu u slučaju ustrajnog odbijanja ili izbjegavanja obveze),
- (3) pomoći u osiguravanju potrebnih usluga u suradnji s drugim organizacijama u zajednici (primjerice, smještaj, zdravstveno osiguranje i sl.).

Pojam supervizije vezano uz rad probacijske službe koristi se i u domaćoj stručnoj literaturi (Maloić i Rajić, 2012, Maloić, Ricijaš i Rajić, 2013, Maloić, Mažar i Jandrić Nišević, 2013, Maloić i Mažar, 2014, Maloić, Šimpraga i Mažar, 2014). Međutim, problem je donekle činjenica da se radi o riječi stranog porijekla, te se otvaraju rasprave slične onima kada se (bezuspješno) pokušao naći drukčiji hrvatski naziv za probaciju (*eng. probation*) (Kovčo Vukadin, Rajić i Balenović, 2009). Prilikom izrade prvog Zakona o probaciji 2009. godine, jednom od primjedbi na prvi Nacrt prijedloga Zakona zatraženo je pronalaženje hrvatske riječi za pojam 'probacija', pri čemu su razmatrani pojmovi kao što su kušnja, prokušavanje, isprobavanje i slično. Pojam probacije prihvaćen je tek nakon dodatnog argumentiranja da je on već od 80-tih godina etabliran u hrvatskoj stručnoj literaturi, da jedini obuhvaća široki spektar sankcija i intervencija prema počiniteljima kaznenih djela, te da je kao takav prisutan u gotovo svim europskim državama, upravo iz engleske izvedenice, kako bi jedinstveno u različitim kulturama obuhvaćao isti sadržaj (Ricijaš, 2009, Ministarstvo pravosuđa RH, 2009). Nadalje, do određene mjere uporaba pojma supervizija kod obavljanja probacijskih poslova osporava se i uz argument da je ovaj pojam već uvriježen vezano uz ostvarivanje podrške i profesionalno usavršavanje stručnjaka, te se navodi da bi to moglo biti zbunjujuće. Stoga se pri uporabi ovog pojma u kontekstu probacije svakako sugerira govoriti o **probacijskoj superviziji**, kao pojmu koji najbolje opisuje širok spektar psihosocijalnih intervencija koje probacijska služba primjenjuje u radu s počiniteljem kaznenog djela u zajednici.

No, bez obzira koji pojam koristili, činjenica je da u svome radu probacijska služba treba:

- (1) težiti ravnoteži nadzora i osiguravanja tretmanskih intervencija i usluga socijalne podrške počiniteljima kaznenih djela i u „najrizičnijim“ slučajevima,
- (2) raditi na motivaciji počinitelja i njegovoj spremnosti na promjenu (*eng. readiness*), uz prepoznavanje kriminogenih potreba i uvažavanje načela responzivnosti pri odabiru tretmanskih odgovora sukladno RNR modelu, te uz holistički pristup kako ga naglašava GLM model,
- (3) razvijati mrežu suradnika koji će pomoći u osiguravanju tretmanskih programa i usluga potrebnih počiniteljima (primjerice, sustav socijalne skrbi), uz istovremeno jačanje kapaciteta probacijske službe u tom smjeru,
- (4) provoditi kontrolu izvršavanja tretmanskih obveza počinitelja u suradnji sa svim dionicima izvršavanja ovih obveza, po potrebi intervenirati motiviranjem i poticanjem počinitelja na ustrajnost ili obavještavanjem nadležnog tijela o nesuradnji,
- (5) surađivati s policijom, čija je prvenstvena zadaća zaštita sigurnosti zajednice.

Svakako je obveza probacijske službe obavijestiti sva nadležna tijela i službe (policiju, državno odvjetništvo, sud, zatvorski sustav) o povećanju rizika koji predstavlja počinitelj kaznenog djela te razmjenjivati informacije i surađivati u upravljanju tim rizikom. Zato se pozitivnim može ocijeniti potpisivanje sporazuma između probacijske službe i policije, kao i poticanje svih daljnjih oblika suradnje probacijske službe i policije, koji se u okviru stranih i domaćih iskustava pokazuju korisnima (Kovčo Vukadin, Maloić i Rajić, 2012). Međutim, potrebnim se ocjenjuje i sklapanje sporazuma i sa sustavom socijalne skrbi (primjerice, s Ministarstvom socijalne politike i mladih), to jest sa svim sustavima i organizacijama koje mogu pomoći u rehabilitaciji počinitelja kaznenih djela u okviru obavljanja probacijskih poslova. U tom smjeru i nadalje je važno osvještavati složenost obavljanja probacijskih poslova i složene potrebe počinitelja kaznenih djela u okviru procesa prestanka i odvratanja od činjenja kaznenih djela. Nužno je poduzimati aktivnosti pozivanja i motiviranja svih koji mogu pomoći u socijalnoj integraciji počinitelja kaznenih djela i prevenciji povratništva, uz osvještavanje mogućih koristi zajedničkog rada (Maloić i Rajić, 2012). Također, o probacijskim poslovima nužno je kontinuirano educirati državne odvjetnike i suce, kao i društvenu zajednicu. Mišljenje je autorice kako bi suci i državni odvjetnici mogli u puno većoj mjeri koristiti mogućnost traženja izvješća i prijedloga probacijske službe kod donošenja odluka, imajući u vidu da je broj zaprimljenih zahtjeva za ovim izvješćima izrazito mali – tijekom 2014. godine probacijska služba je zaprimila samo 7 takvih zahtjeva (Ministarstvo pravosuđa RH, 2015).

Superviziji počinitelja kaznenih djela u okviru hrvatske probacije potrebno je dati značaj i sadržaj koji joj pripada, s obzirom da se i u svijetu supervizija počinitelja kaznenih djela u zajednici smatra glavnim poslom probacijskih službi (Canton, 2011). U procesu obrazovanja probacijskih službenika posebnu je pozornost potrebno posvetiti dualnosti njihove profesionalne uloge, naročito

kod probacijskih službenika obrazovanih u područjima nepomažućih profesija. Nadalje, poseban naglasak je potrebno staviti na provođenje znanstvenih istraživanja probacijske prakse, kako bi se stekao nepristran, sveobuhvatan i objektivan uvid u njezinu učinkovitost. Iako bi bilo za očekivati da svaka zemlja provodi istraživanja vlastite probacijske prakse, broj ovakvih istraživanja izuzetno varira. Primjerice, dok se u Velikoj Britaniji provodi velik broj ovakvih istraživanja, u Slovačkoj, Malti i Hrvatskoj takva istraživanja gotovo da i ne postoje (Robinson i Svensson, 2013). Za daljnji razvoj hrvatske probacijske službe neophodnim se čini upravo provođenje domaćih istraživanja, rezultate kojih bi, uz uvažavanje rezultata inozemnih istraživanja i iskustava, te uz praćenje europskih smjernica, trebalo koristiti pri kreiranju zakonskih propisa i osmišljavanju i razvoju domaće probacijske politike i prakse.

LITERATURA

1. Bonta, J., Andrews, D. (2010): Viewing offender assessment and rehabilitation through the lens of the risk-need-responsivity model. U: McNeill, F., Raynor, P., Trotter, C. (ur.), *Offender supervision: new directions in theory, research and practice*. Willian. Cullompton. 19-40.
2. Canton, R. (2011): *Probation: working with offenders*. Routledge. Abingdon.
3. Clark, M. D. (2005): *Motivational Interviewing for Probation Staff: Increasing the Readiness to Change*. Federal Probation. 69 (2). 22-28.
4. Commentary to Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe probation rules by European Committee on Crime Problems (CDPC). Retrieved 3 February, 2015 from http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/CommantaryRec_201_1_E.pdf
5. Crime and Justice Institute at Community Resources for Justice (2009): *Implementing Evidence-Based Policy and Practice in Community Corrections*. National Institute of Corrections. Washington, DC.
6. Durnescu, I., Enengl, C., Grafl, C. (2013): *Experiencing Supervision*. U: McNeill, F., Beyens, K. (ur.), *Offender Supervision in Europe*. Palgrave Macmillan. Basingstoke. 19-50.
7. Friestad, C., Skog Hansen, I. L. (2010): Gender Differences in Inmates Anticipated Desistance. *European Journal of Criminology*. 7 (4). 285-298.
8. Harper, R., Hardy, S. (2000): An Evaluation of Motivational Interviewing as a Method of Intervention with Clients in a Probation Setting. *British Journal of Social Work*. 30 (3). 393 - 400.
9. Healy, D. (2013): *Advise, Assist and Befriend: Can Probation Supervision Support Desistance?*. U: Kemshal, H. (ur.), *Crime and Social Policy*. John Wiley and Sons. Chichester. 23-40.

10. Hollin, C. R., Palmer, E. J., Hatcher R. M. (2013): Efficacy of Correctional Cognitive Skills Programmes. U: Craig, L. A., Gannon, T. A., Dixon, L. (ur.), What Works in Offender Rehabilitation: An Evidence-Based Approach to Assessment and Treatment. Wiley-Blackwell. Chichester. 117-128.
11. Jandrić Nišević, A. (2014): Novi trendovi u penološkoj rehabilitaciji i tretmanu osuđenih osoba. Knjiga sažetaka. 4. hrvatski kongres socijalnih pedagoga – Izvan granica. Supetar, Hrvatska, 9.-11. listopada 2014. Preuzeto 3.10.2015. sa <http://husp.hr/index.php?/cro/4.-Kongres/Knjiga-sazetaka>.
12. Kazneni zakon (2012). Narodne novine, br. 125/11, 144/12.
13. Kovčo Vukadin, I., Maloić, S., Rajić, S. (2012): Policija i probacija – novi partneri u zaštiti zajednice. Policija i sigurnost. 21 (4). 800-820.
14. Kovčo Vukadin, I., Rajić, S., Balenović, M. (2009): Uspostava probacijskog sustava - novi izazov za Hrvatsku? Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 16 (2). 711-751.
15. Kovčo Vukadin, I., Rajić, S., Maloić, S. (2011): Izazovi u izgradnji probacijskog sustava. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 18 (2). 717-735.
16. Latessa, E. J., Allen, H. A. (2003): Corrections in the Community. Andersen Publishing. Cincinnati.
17. Maloić, S. (2013): Suvremeni pristupi kažnjavanju kao determinante kvalitete života u obitelji, susjedstvu i zajednici – nove perspektive suzbijanja kriminala. Kriminologija i socijalna integracija. 21 (2). 31-44.
18. Maloić, S., Mažar, A. (2014): Pristupi i tehnike rada s ovisnicima u probaciji. Kriminologija i socijalna integracija. 22 (1). 211-239.
19. Maloić, S., Mažar, A., Jandrić Nišević, A. (2013): Zlouporaba droga – pristupi, paradigme i načini rada u okviru probacije. Ljetopis socijalnog rada. 20 (3). 481-508.
20. Maloić, S., Rajić, S. (2012): Potreba i značaj razvoja suradnje probacijskog sustava i sustava socijalne skrbi u RH. Ljetopis socijalnog rada. 19 (1). 29-52.
21. Maloić, S., Ricijaš, N., Rajić, S. (2013): Povijesni razvoj i modeli ranijeg otpusta zatvorenika: značaj za aktualnu hrvatsku kaznenopravnu praksu. Kriminologija i socijalna integracija. 20 (2). 29-46.
22. Maloić, S., Ricijaš, N. (2014a): Izazovi zadovoljstva poslom probacijskih službenika – što možemo naučiti iz inozemne politike i prakse? Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 50 (1). 54-69.
23. Maloić, S., Ricijaš, N. (2014b): Kompetencije i profesionalni razvoj probacijskih službenika. Ljetopis socijalnog rada. 21 (3). 511-540.

24. Maloić, S., Šimpraga, D., Mažar, A. (2014): Provođenje probacijskih poslova tijekom izvršavanja kazne zatvora i uvjetnog otpusta. Skripta – Verzija 1. Interni materijal. Ministarstvo pravosuđa RH.
25. Maruna, S., LeBel, T. P. (2010): The Desistance Paradigm in Correctional Practice: From Programmes to Lives. U: McNeill, F., Raynor, P., Trotter C. (ur.), *Offender Supervision: New Directions in Theory, Research and Practice*. Willan. Cullompton. 65-89.
26. Matz, A. K., Kim, B. (2013): Policy Implications of Police - Probation/Parole Partnerships: A Review of the Empirical Literature. *Federal Probation*. 77 (1). Retrieved 29 October, 2014 from <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/ProbationPretrialServices/FederalProbationJournal.aspx>.
27. McNeill (2006): A desistance paradigm for offender management. *Criminology and Criminal Justice*. 6 (1). 39-62.
28. McNeill, F., Farrall, S., Lightowler, C., Maruna, S. (2012): How and why people stop offending: discovering desistance. Institute for Research and Innovation in Social Services. University of Glasgow. Glasgow.
29. Ministarstvo pravosuđa RH (2009): Nacrt prijedloga Zakona o probaciji s obrazloženjem. Interni materijal. Zagreb.
30. Ministarstvo pravosuđa RH (2013): Izvješće o radu probacijske službe za 2012. godinu. Preuzeto 2.10.2015. sa <http://www.sabor.hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2012-godinu>.
31. Ministarstvo pravosuđa RH (2014): Izvješće o radu probacijske službe za 2013. godinu. Preuzeto 2.10.2015. sa <http://www.sabor.hr/izvjesce-o-radu-probacijske-sluzbe-za-2013-godinu>.
32. Ministarstvo pravosuđa RH (2015): Izvješće o radu probacijske službe za 2014. godinu. Preuzeto 2.10.2015. sa www.vlada.hr/UserDocImages//Sjednice/2015/230%20sjednica%20Vlade//230%20-%206.pdf.
33. New York State Division of Probation and Correctional Alternatives (2006): Intensive Supervision Program 2005 Operations. Annual Report.
34. Petersilia, J., Turner, S. (1991): An Evaluation of Intensive Probation in California. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 82 (3). 610-658.
35. Petersilia, J., Turner, S. (1993): Intensive Probation and Parole. *Crime and Justice*. 17. 281-335.
36. Pravilnik o evidenciji i izvršavanju istražnog zatvora u domu. Narodne novine, br. 65/10.
37. Raynor, P., Robinson, G. (2009): Why help offenders? arguments for rehabilitation as a penal strategy. *European Journal of Probation*. 1 (1). 3-20.
38. Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules. Retrieved 3 February, 2015 from <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813>

39. Ricijaš, N. (2009): Mišljenje o korištenju pojma "Probacija" u hrvatskom zakonodavstvu. Ministarstvo pravosuđa RH. Interni materijal. Zagreb.
40. Ricijaš, N. (2012): Procjena, planiranje i izvještavanje u izvršavanju maloljetničkih alternativnih sankcija. Priručnik. Ministarstvo socijalne politike i mladih. Zagreb.
41. Ricijaš, N. Jeđud Borić, I. Lotar Rihtarić, M., Miroslavljević, A. (2014): Pojačana briga i nadzor iz perspektive mladih i voditelja mjere. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Zagreb.
42. Robinson, G., Svensson, K. (2013): Practising Offender Supervision. U: McNeill, F., Beyens, K. (ur.), *Offender Supervision in Europe*. Palgrave Macmillan. Basingstoke. 97-124.
43. Serin, R. C., Hoyd, C. D., Hanby, L. J., Shturman, H. (2013): What and Who Might Enhance Offender Compliance: Situating Responsibilities. U: Ugwudike, P., Raynor, P. (ur.), *What Works in Offender Compliance: International Perspectives and Evidence-Based Practice*. Palgrave Macmillan. Basingstoke. 90-106.
44. Shapland, J., Bottoms, A., Farrall, S., McNeill, F., Priede, C., Robinson, G. (2012): The quality of probation supervision – a literature review. University of Sheffield, Centre for Criminological Research. Sheffield.
45. Sučić, I., Ricijaš, N., Glavak-Tkalić, R. (2014): Informed consent as a requirement for probation work with (in) voluntary clients: Probationers' and probation officers' perspectives. *European Journal of Probation*. 6 (3). 260-277.
46. Trotter, C. (1996): Impact of Different Supervision Practices in Community Corrections: Cause for Optimism. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*. 29 (1). 29-46.
47. Trotter, C. (2000): Social Work Education, Pro-Social Orientation and Effective Probation Practice. *Probation Journal*. 47 (4). 256 -261.
48. Trotter, C. (2006): *Working With Involuntary Clients. A guide to practice*. Sage. London.
49. Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona. Narodne novine, br. 56/15.
50. Zakon o probaciji. Narodne novine, br. 153/09.
51. Zakon o probaciji. Narodne novine, br. 143/12.
52. Walters, S. T., Clark, M. D., Gingerich, R., Meltzer, M. L. (2007): *Motivating Offenders to Change: A Guide for Probation and Parole*. U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections. Washington.
53. Ward, T. (2012): The Good Lives Model of Offender Rehabilitation: Basic Assumptions, Aetiological Commitments, and Practice Implications. U: McNeill, F., Raynor, P., Trotter, C. (ur.): *Offender Supervision: New directions in theory, research and practice*. Routledge. Abingdon. 41-46.
54. Ward, T., Brown, M. (2004): The Good Lives Model and Conceptual Issues in Offender Rehabilitation. *Psychology, Crime and Law*. 10 (3). 243-257.

55. Ward., T., Fortune, C. (2013): The Good Lives Model in Practice: Offence Pathways and Case Management. *European Journal of Probation*. 3 (2). 4-28.

ADULT OFFENDERS ON PROBATION – ASSISTANCE OR MONITORING?

SUMMARY

In the past, probation services worked with perpetrators of minor crimes and were mainly focused on assisting and rehabilitation. Today the services work with high-risk offenders who have committed serious crimes, and they are expected to monitor their behaviour and protect the community. Therefore, in the context of contemporary debates often raises questions of how much probation service should help offenders under probation sanctions, and to what extent should probation service actually be focused on the monitoring of their behaviour. The possibility of simultaneous fulfillment of rehabilitation and supervisory role by the probation service is also often discussed.

These issues also become more and more actual in our country, parallel with the increase in the number of probation tasks and in the number of perpetrators of serious crimes on probation. This paper discusses these issues primarily from the perspective of Croatian Probation Service, along with the analysis of the results of international research and European documents. The paper concludes with some recommendation for further development of the Croatian Probation.

Key words: *probation, rehabilitation, assisting, monitoring, control*